

БЕДРАТИЙ
Юрій Вячеславович

УДК 347.77:347.9

СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

викладач, ПВНЗ
«Львівський університет
бізнесу та права»

THE MODERN CONCEPT OF JUDICIAL PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

BEDRATYI Yurii Viacheslavovych – lecturer, Lviv University of Business and Law

У статті представлено результати дослідження сучасної концепції судового захисту прав інтелектуальної власності. Акцентовано на наявності праць з тематики дослідження, виконаних у рамках різних галузей юриспруденції. Підкреслено, що основна маса досліджень прав інтелектуальної власності та окремих аспектів їх судового захисту зосереджується у рамках цивільного права, однак не менш важливими є дослідження господарсько-, кримінально- та адміністративно-правового характеру. Відзначено, що міжгалузевий характер інституту прав інтелектуальної власності позначився на розвитку міждисциплінарного судово-правового підходу до вирішення проблем забезпечення цих прав. Акцентовано на важливості наукового осмислення правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Підкреслено важливість врахування європейського досвіду судового захисту прав інтелектуальної власності у контексті процесів європейської інтеграції України.

* * *

В статье представлены результаты исследования современной концепции судебной защиты прав интеллектуальной собственности. Акцентировано на наличии работ по тематике исследования, выполненных в рамках различных отраслей юриспруденции. Подчеркнуто, что основная масса исследований прав интеллектуальной собственности и отдельных аспектов их судебной защиты сосредоточивается в рамках гражданского права, однако не менее важны исследования хозяйственно, уголовно и административно-правового характера. Отмечено, что межотраслевой характер института прав интеллектуальной собственности сказался на развитии междисциплинарного судебного-правового подхода к решению проблем обеспечения этих прав. Акцентировано на важности научного осмысления правового статуса Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности. Подчеркнута важность учета европейского опыта судебной защиты прав интеллектуальной собственности в контексте процессов европейской интеграции Украины.

* * *

Introduction. The European integration vector of Ukraine's development has significantly increased the requirements for the quality of legal and regulatory support for the effective protection of human rights, which is one of the main conditions for integration into the European political, legal, economic and cultural space. The analysis of existing works shows that the attention of the scientific community to the judicial protection of intellectual property rights has intensified in connection with the creation of the Supreme Court of Intellectual Property in 2017. However, as of 2019, the court is still in the process of forming a judicial corps. In view of this, it seems appropriate to summarize existing developments in the relevant field.

The purpose of the paper is to summarize the conceptual foundations of judicial protection of intellectual property rights.

Results. The article presents the results of research into the modern concept of judicial protection of intellectual property rights. Emphasis is placed on the availability of research-related work performed in different jurisdictions. It is emphasized that the bulk of studies on intellectual property rights and certain aspects of their judicial protection are concentrated in the field of civil law, but equally important are studies of economic, criminal and administrative nature. It is noted that the cross-sectoral nature of the institute of intellectual property rights has affected the development of an interdisciplinary judicial and legal approach to solving problems of securing these rights. The importance of scientific understanding of the legal status of the High Court on Intellectual Property is emphasized. The importance of taking into account the European experience of judicial protection of intellectual property rights in the context of the processes of European integration of Ukraine is emphasized.

Conclusion. The trends identified are as follows. First, intellectual property rights research is carried out at both general and sectoral levels. Secondly, an important area of development of theoretical and methodological support for the judicial protection of intellectual property rights is the study of the legal status, peculiarities of formation and future functioning of the High Court on intellectual property issues. Thirdly, it is of utmost importance to the factors that enhance the effectiveness of intellectual property rights protection in the context of Ukraine's European integration aspirations.

Ключові слова: судоустрій, судовий захист, права інтелектуальної власності, Вищий суд з питань інтелектуальної власності, судове право

Ключевые слова: судоустройство, судебная защита, права интеллектуальной собственности, Высший суд по вопросам интеллектуальной собственности, судебное право

Keywords: judiciary, judicial protection, intellectual property rights, high court on intellectual property, judicial law

ВСТУП

Євроінтеграційний вектор розвитку України суттєво посилив вимоги до якості нормативно-правового забезпечення ефективного захисту прав людини, що є однією з основних умов інтеграції до європейського

політико-правового, економічного та культурного простору. Основним напрямком судової реформи на етапі після Революції гідності став пошук шляхів досягнення незалежності судової влади, ефективності системи судоустрою та підвищення кваліфікації суддів-

ських кадрів. На нинішньому етапі піднімаються більш вузькі питання, що стосуються захисту конкретних прав, зокрема, прав інтелектуальної власності.

Проблематиці захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі, судовому захисту присвячено праці [1–17]. Аналіз існуючих праць засвідчує, що увага з боку наукового співтовариства до судового захисту прав інтелектуальної власності посилилась у зв'язку зі створенням Вищого суду з питань інтелектуальної власності у 2017 р. Однак, станом на 2019 р. суд все ще перебуває на етапі формування суддівського корпусу, зважаючи на що доцільним видається узагальнення існуючих напрацювань у відповідній сфері.

МЕТА РОБОТИ полягає в узагальненні концептуальних засад судового захисту прав інтелектуальної власності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методика дослідження сформована у рамках теорій судової влади, судового права та концепції судового захисту прав інтелектуальної власності. У дослідженні використано структурно-логічний метод у виявленні структурних елементів концепції судового захисту прав інтелектуальної власності; порівняльно-правовий метод та метод критичного аналізу використано в опрацюванні наукових джерел за темою дослідження. Висновки з проведеного дослідження сформовано з використанням методу узагальнення.

Джерельною базою дослідження стали наукові праці українських вчених за напрямком судового захисту прав інтелектуальної власності.

РЕЗУЛЬТАТИ

Концептуальні основи судового захисту прав інтелектуальної власності сформувались під впливом теоретико-правових вчень про права людини і їх забезпечення у відповідності до Конституції України та ратифікованих міжнародних договорів. У зв'язку з наявністю численних невирішених проблем у правовому регулюванні суспільних відносин у рамках правової реформи питання захисту прав інтелектуальної власності нерідко відводилось на другий план. Однак нині у світлі чіткого наміру України інтегруватись до складу Європейського союзу питання забезпечення прав інтелектуальної власності стає як ніколи актуальним.

Як справедливо зазначає О.М. Мельник: «З моменту проголошення незалежності України пріоритетним напрямком є розробка та втілення нової та повноцінної бази нормативно-правових актів, яка би відповідала сучасному розвитку суспільства. Найбільш цінним багатством людства є його інтелект та ті об'єкти, які завдяки цьому інтелекту створюються, тому наявність сучасної, міжнародної, широко визнаної системи інтелектуальної власності є необхідним елементом для досягнення високого економічного та соціального зростання нашої держави... регулювання цієї сфери відіграє неабияку роль у збереженні науково-технічного та інтелектуального потенціалу України» [1, с. 258]. Поряд з цим слід наголосити, що, у зв'язку з міжгалузевим характером інституту прав інтелектуальної власності та значною розпорошеністю його джерел, формування дієвих рекомендацій стосовно розвитку цього інституту, зокрема, вдосконалення

підходів до судового захисту, має опиратись на комплексні дослідження та враховувати існуючі напрацювання у цій сфері.

Формування концепції судового захисту прав інтелектуальної власності на нинішньому етапі здійснюється як у загальнонаціональному, так і у конкретно-галузевих вимірах. Так, О.Я. Сцібан розкрив основні аспекти здійснення державного регулювання використання об'єктів інтелектуальної власності суб'єктами господарювання, окреслив засади діяльності органів державної влади стосовно охорони та захисту прав інтелектуальної власності та визначив проблеми здійснення державного регулювання за цим напрямком [2]. Схожим чином у статті В. Микитина розкрито державне регулювання правової охорони інтелектуальної власності, охарактеризовано поняття об'єктів інтелектуальної власності та подано їх класифікацію. Проте досліджуючи правове забезпечення захисту об'єктів інтелектуальної власності, науковець акцентує на цивільно-правових аспектах захисту права на об'єкти інтелектуальної власності та цивільноправовій відповідальності за його порушення [3].

Основна маса досліджень прав інтелектуальної власності та окремих аспектів їх судового захисту зосереджується у цивільно-правових дослідженнях. Так, у праці О. Гумеги судовий захист прав інтелектуальної власності досліджено у контексті принципів цивільного права. Виходячи з того, що принцип захисту цивільних прав та інтересів визначається в якості одного з базових принципів цивільно-правового регулювання, науковцем визначено особливості цього принципу, викликані специфікою об'єктів права інтелектуальної власності, особливостями набуття правової охорони. У роботі аналізуються положення теорії та чинного законодавства у частині визначення способів захисту прав інтелектуальної власності як одного факторів, що визначають особливості реалізації принципу захисту цивільних прав та охоронюваних інтересів у сфері інтелектуальної власності [4].

У рамках цивільно-правових досліджень науковці звертають увагу і на економічні аспекти прав інтелектуальної власності. Так, А. Данилюк, визначивши місце захисту прав інтелектуальної власності в національній системі інтелектуальної власності загалом, підкреслює вплив належного захисту прав на розвиток національної економіки, на створення робочих місць тощо, та підкреслює, що ефективне використання та розпоряджання правами інтелектуальної власності можливе лише за умови створення ефективних механізмів захисту таких прав. Водночас науковець досліджує не лише судові, але й альтернативні засоби захисту прав інтелектуальної власності та зазначає, що, хоча спір у галузі інтелектуальної власності може бути вирішений шляхом судового розгляду, сторони все частіше виносять свої спори на розгляд у рамках посередницької, арбітражної та інших процедур альтернативного врегулювання спорів [5].

Враховуючи економічну складову захисту прав інтелектуальної власності особливо яскраво проявляється у дослідженнях за напрямком господарського права. В.П. Козирєва та А.П. Гаврилішин розглядають деякі проблеми та підстави розгляду спорів про захист права інтелектуальної власності як один із

ефективних способів захисту з метою відшкодування майнової і немайнової шкоди. Науковці акцентують на важливості вірного визначення підсудності спорів стосовно захисту прав інтелектуальної власності та акцентують на існуванні низки проблем, які полягають у неспроможності одних осіб відстоювати свої права, небажанні інших виплачувати їм винагороду за використання прав, пов'язаних з об'єктами права інтелектуальної власності та прагненні третіх осіб отримувати величезні прибутки [6, с. 114–115].

Певні дослідження проблематики захисту прав інтелектуальної власності проводяться і у рамках кримінального права. І. Романюк, розглянувши стан кримінально-правового дослідження інтелектуальної власності дійшов висновку, що чимало питань, пов'язаних із кримінально-правовою характеристикою складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, є спірними і не до кінця з'ясованими, інші потребують додаткової аргументації. Науковець зауважує, що захист права інтелектуальної власності в Україні здійснюють два міністерства, чотири цивільні відомства та СБУ; у державі практично не існує єдиної статистики охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності [7].

Вчення про захист прав інтелектуальної власності розвивається і у рамках науки адміністративного права. О.В. Шакірова, розглянувши актуальні питання адміністративно-правового регулювання захисту права інтелектуальної власності в умовах адаптації законодавства України до міжнародного права наголошує: «Необхідність створення в Україні надійної системи захисту права інтелектуальної власності обумовлена вимогами ХХІ століття. Незалежна держава не може існувати без повноцінної соціально-економічної основи, а підґрунтям для цього має бути належний рівень державної політики, яка спрямована зокрема і на захист права інтелектуальної власності. Проголошений Україною курс на інтеграцію до Європейського Союзу і вступ до Світової організації торгівлі потребує забезпечення захисту прав на об'єкти авторських і суміжних прав та об'єкти промислової власності на такому рівні, який вже існує в економічно розвинених країнах» [8]. Окремі адміністративно-правові аспекти захисту прав інтелектуальної власності висвітлює О.С. Барладян. У його праці сформовано теоретичні підходи стосовно вдосконалення адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності правоохоронними органами України [9].

Слід відзначити, що міжгалузевий характер інституту прав інтелектуальної власності позначився на розвитку міждисциплінарного підходу, що можливо охарактеризувати як «судово-правовий». Обґрунтовуючи поняття судового процесуального права М.П. Курило наголошує: «Уніфікація процесуального законодавства у сфері цивільного, господарського, адміністративного процесуального права зумовлює інтеграційні процеси, які вже назріли в суспільстві, оскільки відносини, які регулюються у сфері публічного і приватного процесуального права, не пов'язані рівноправними відносинами суб'єктів» [10, с. 229].

У цьому контексті звернемо увагу на працю Н.П. Бааджи. Науковцем окреслено коло основних проблем у сфері судового захисту права інтелектуальної влас-

ності та можливих шляхів їх вирішення, проаналізовано співвідношення приватно-правових та публічно-правових складових у процесі захисту прав інтелектуальної власності та окремо досліджено питання розмежування підвідомчості спорів у сфері порушення прав інтелектуальної власності, доцільність поєднання кількох позовних вимог у судовому процесі з означеної категорії справ, неоднакового застосування судами норм матеріального та процесуального права тощо, і наголошено на доцільності створення спеціалізованого суду у сфері інтелектуальної власності в Україні [11].

Доповнення судово-правової концепції захисту прав інтелектуальної власності можливо віднайти у праці В. Петренка та В. Левицького, котрі, проаналізувавши загальні чинники процесуальних труднощів судового захисту прав інтелектуальної власності обґрунтували процесуальні переваги судово-прокурорського способу захисту, що передбачає звернення особи до органів прокуратури з відповідною заявою та підтверджувальними документами для розгляду та прийняття рішення за заявою про порушення прав інтелектуальної власності; відтак прокуратура розглядає подану заяву та приймає рішення стосовно захисту порушених прав особи, зокрема, звертається з позовною заявою до суду в інтересах особи [12].

У контексті розвитку судово-правової доктрини нерідко постає питання стосовно реалізації прецедентного регулювання. У ході дослідження прецедентного регулювання питань інтелектуальної власності у Європейському Союзі А. Киричук розглянуто питання формування правової бази регулювання прав інтелектуальної власності у Європейському Союзі, з'ясовано місце, роль та алгоритм виникнення прецедентних норм європейського права. Науковцем охарактеризовано формати функціонування норм прецедентного права в Україні та проаналізовано шляхи гармонізації європейського та вітчизняного законодавства у сфері інтелектуальної власності [13].

Останні зміни у судовій Україні, що відбулись у зв'язку з прийняттям змін до Закону України «Про судову систему і статус суддів», зокрема, у частині створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності позначились на пошуканні наукової дискусії за цим напрямком. Так, у статті А. Кодинець досліджуються особливості захисту прав інтелектуальної власності з огляду на формування Вищого суду з питань інтелектуальної власності і у цьому контексті аналізуються проблеми та суперечності чинного законодавства України, що регулює відносини інтелектуальної діяльності, а також формулюються висновки стосовно вдосконалення національної системи правової охорони інтелектуальної власності [14]. В.Г. Гриценко та А.О. Шашкова, дослідивши особливості судового захисту прав інтелектуальної власності в умовах сучасного реформування судової системи України охарактеризували правовий статус Вищого суду з питань інтелектуальної власності, дослідили його повноваження, підвідомчість справ та основні вимоги до кандидатів на посаду суддів [15].

Вкрай важливим напрямком досліджень захисту прав інтелектуальної власності є формування теоретико-правових засад розвитку відповідних інститутів

та механізмів, зокрема, судового захисту у світлі євроінтеграційних прагнень України. У цьому контексті відзначимо працю О. Волощенко, котра провела теоретичне дослідження євроінтеграційних процесів у сфері права інтелектуальної власності, виявила низку правових проблем належної адаптації законодавства інтелектуальної власності до європейських стандартів, і запропонувала механізми вирішення виявлених проблем [16]. З приводу євроінтеграційних аспектів захисту прав інтелектуальної власності О.П. Орлюк зазначає: «Проблема захисту прав інтелектуальної власності не є унікальною лише для України, а є спільною для усього світового середовища Україна має виходити й з європейського досвіду у частині захисту прав інтелектуальної власності. Адже створення єдиного європейського ринку потребує гармонізації відповідних національних законодавств держав-учасників ЄС, а також поліпшення системи захисту інтелектуальних прав на міждержавному рівні. Право інтелектуальної власності поширюється в державах-учасниках ЄС, безпосередньо впливаючи на національні системи правової охорони» [17].

ВИСНОВКИ

Огляд наукових джерел за проблематикою судового захисту прав інтелектуальної власності дозволив узагальнити основні тенденції розвитку юриспруденції за цим напрямком. По-перше, дослідження прав інтелектуальної власності здійснюється як на загальноправовому, так і на галузевому рівнях. Водночас чітко проявляється міжгалузевий характер інституту прав інтелектуальної власності, що, зокрема, визначає актуальність його дослідження у рамках науки судового права. По-друге, важливим напрямком розвитку теоретико-методичного забезпечення судового захисту прав інтелектуальної власності є дослідження правового статусу, особливостей формування та майбутнього функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності, створеного у 2017 р. у рамках судової реформи 2016 р. По-третє, вкрай важлива роль відводиться чинникам підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності у контексті євроінтеграційних прагнень України.

Перспективним напрямком подальших досліджень є пошук шляхів удосконалення процесуального законодавства у частині забезпечення ефективного функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Мельник О.М. Охорона інтелектуальної власності в Україні. Форум права. 2014. № 2. С. 258–261.
2. Сцібан О.Я. Державне регулювання захисту прав інтелектуальної власності. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. 2012. Вип. 4. С. 241–246.
3. Микитин В. Захист порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності: деякі теоретичні аспекти. Підприємство, господарство і право. 2016. № 7. С. 15–20.
4. Гумега О.В. Судовий захист прав інтелектуальної власності в Україні як один із принципів цивільного права. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2016. № 2. С. 88–95.
5. Данилюк А. Щодо удосконалення механізмів цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності. Теорія і

практика інтелектуальної власності. 2015. № 6. С. 79–86.

6. Козирева В.П., Гаврилишин А.П. Особливості розгляду господарських спорів у сфері інтелектуальної власності. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2014. № 1. С. 111–115.
7. Романюк І. Інтелектуальна власність: кримінально-правові аспекти дослідження. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2017. № 876. С. 284–289.
8. Шакірова О.В. Захист прав інтелектуальної власності: законодавчий аспект. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2014. Вип. 1. С. 219–224.
9. Барладян О.С. Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності правоохоронними органами України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2016. Вип. 1(2). С. 123–126.
10. Куріло М.П. Судове процесуальне право як складова частина судового права. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2013. № 3. С. 15–19.
11. Бааджи Н.П. Проблемні аспекти судового захисту права інтелектуальної власності. Часопис цивілістики. 2014. Вип. 17. С. 50–55.
12. Петренко В., Левицький В. Удосконалення системи судового захисту прав інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2015. № 1. С. 64–70.
13. Киричук А. Прецедентне регулювання питань інтелектуальної власності у ЄС. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 5. С. 56–66.
14. Кодинець А.О. Захист прав інтелектуальної власності в умовах впровадження судової реформи. Підприємство, господарство і право. 2018. № 3. С. 9–13.
15. Гриценко В.Г., Шашкова А.О. Особливості судового захисту прав інтелектуальної власності в сучасних умовах реформування судової системи України. Наукові записки ЦДПУ. Серія: Право. 2017. Вип. 2: Спецвипуск. С. 192–195.
16. Волощенко О. Проблеми удосконалення права інтелектуальної власності в умовах євроінтеграції. Підприємство, господарство і право. 2019. № 4. С. 10–14.
17. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 3. С. 58–74.

References

1. Melnyk O.M. Intellectual property protection in Ukraine. The forum of law. 2014. № 2. pp. 258–261. (in Ukrainian)
2. Stsiban O.Ya. State regulation of protection of intellectual property rights. Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Administration. Series: Management. 2012. Issue 4. pp. 241–246. (in Ukrainian).
3. Mykytyn V. Protection of IPR Violations: Some Theoretical Aspects. Entrepreneurship, economy and law. 2016. № 7. pp. 15–20. (in Ukrainian).
4. Humeha O.V. Judicial protection of intellectual property rights in Ukraine as one of the principles of civil law. The theory and practice of intellectual property. 2016. № 2. pp. 88–95. (in Ukrainian).
5. Danyliuk A. Concerning the Improvement of Civil Protection Mechanisms for Intellectual Property Rights. The theory and practice of intellectual property. 2015. № 6. pp. 79–86. (in Ukrainian).
6. Kozryieva V.P., Havrylishyn A.P. Features of consideration of economic disputes in the field of intellectual property. Legal Bulletin. Air and space law. 2014. № 1. pp. 111–115. (in Ukrainian).
7. Romaniuk I. Intellectual property: criminal aspects of research. Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Series: Law. 2017. № 876. pp. 284–289. (in Ukrainian).

8. Shakirova O.V. *Protection of Intellectual Property Rights: Legislative Aspect*. *International Legal Bulletin: Collection of Scientific Papers of the National University of the State Tax Service of Ukraine*. 2014. Issue 1. pp. 219–224. (in Ukrainian).
9. Barladian O.S. *Administrative and Legal Protection of Intellectual Property Rights by Law Enforcement Agencies of Ukraine*. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Law*. 2016. Issue 1 (2). pp. 123–126. (in Ukrainian).
10. Kurylo M.P. *Judicial procedural law as an integral part of judicial law*. *Bulletin of Zaporizhzhya National University. Legal sciences*. 2013. № 3. pp. 15–19. (in Ukrainian).
11. Baadzhy N.P. *Problematic aspects of the judicial protection of intellectual property rights*. *Journal of Civil Studies*. 2014. Issue 17. pp. 50–55. (in Ukrainian).
12. Petrenko V., Levytskyi V. *Improving the system of judicial protection of intellectual property rights. The theory and practice of intellectual property*. 2015. № 1. pp. 64–70. (in Ukrainian).
13. Kyrychuk A. *Case law on the regulation of intellectual property in the EU*. *Foreign Trade: Economics, Finance, Law*. 2017. № 5. pp. 56–66. (in Ukrainian).
14. Kodynets A.O. *Protection of intellectual property rights in the context of judicial reform*. *Entrepreneurship, economy and law*. 2018. № 3. pp. 9–13. (in Ukrainian).
15. Hrytsenko V.H., Shashkova A.O. *Features of judicial protection of intellectual property rights in the current conditions of reforming the judicial system of Ukraine*. *CUSPU Scientific Notes. Series: Law*. 2017 Issue 2: Special Issue. pp. 192–195. (in Ukrainian).
16. Voloshchenko O. *Problems of improvement of intellectual property rights in the context of European integration*. *Enterprise, economy and law*. 2019. № 4. pp. 10–14. (in Ukrainian).
17. Orliuk O. P. *Protecting Intellectual Property Rights in the Context of European Integration*. *Bulletin of the National Academy of Law of Ukraine*. 2016. № 3. pp. 58–74. (in Ukrainian)